

**OSOBLIWOŚCI UŻYCIA FORMY
IMIĘ + IMIĘ ODOJCOWSKIE
W ROSYJSKOJĘZCZNEJ KOMUNIKACJI
POLITYCZNEJ I MEDIALNEJ**

BOGUMIŁ GASEK

University of Wrocław

THE NUANCES OF USING THE ‘FIRST NAME – PATRONYMIC’ FORM IN MODERN RUSSIAN IN THE FIELD OF POLITICS AND MEDIA COMMUNICATION. The article discusses the nuances of using the ‘first name – patronymic’ form in modern Russian in the field of politics and media communication. Special attention is drawn to cases, such as the rejection of the ‘first name – patronymic’ form in favour of using only the name; asymmetry in communication; the use of non-standard patronymics; the use of patronymics in communication with representatives of other states; features of speech behaviour of opinion leaders. Data used in the article is taken from Russian written and electronic media and lead to the conclusion that in recent decades, the Russian language has seen changes in the use of the ‘first name – paternal name’ form. However, the narrowing of the spheres of use of the paternal name does not mean its complete disappearance. It is still normative in some environments and professional circles (e.g. school, university, official institutions), in official communication involving state office-holders, while the scope of use of this form in broader political and media communication is gradually diminishing.

Keywords: Russian speech etiquette, political communication, language of mass-media, patronymics, modern Russian language

W języku rosyjskim tradycyjnie pełna identyfikacja osoby ma strukturę trójkomponentową: nazwisko, imię i imię ojcowskie¹ (rosyjskie ФИО – фамилия, имя, отчество, np. Никитин Андрей Андреевич), gdzie możliwa jest też zmiana szyku: Андрей Андреевич Никитин. Pierwszy wariant jest stosowany w dokumentach urzędowych, drugi może być wybrany przy

¹ W celu zachowania spójności tekstu dla oznaczenia ros. отчество używam tylko jednego odpowiednika – imię odojcowskie, uznając jednocześnie, że jest on bardziej jednoznaczny, a także czytelny również dla osób nieznających języka rosyjskiego, niż inne stosowane w polskich pracach językoznawczych terminy – patronimik i patronimikum.

przedstawianiu lub zapowiadaniu wystąpienia osoby w komunikacji oficjalnej. Pełna, trójkomponentowa forma bywa redukowana do formy dwukomponentowej – nazwisko i imię; imię i imię odojcowskie oraz jednokomponentowej (tylko imię (w formie pełnej, np. *Александр* lub skróconej np. *Саша*; *Саня*; *Шура* lub jednej z wielu form zdrobniałych – *Сашенька*; *Санюша*; *Шурик* itp.); tylko nazwisko, tylko imię odojcowskie, najczęściej w formie zredukowanej (np. *Степаныч*; *Палыч*), używane w tak zwanej pospolitej odmianie języka (ros. *просторечие*)². Użycie każdej z wymienionych form ulega zmianom we współczesnym języku rosyjskim i wymaga szerszej refleksji, natomiast przedmiotem niniejszego tekstu jest analiza niuansów użycia formy *imię – imię odojcowskie*, która może być stosowana zarówno w funkcji nominatywnej (identyfikacji osoby, prezentacji, przedstawienia, wymienienia itp.), jak i – adresatywnej.

Obserwując procesy rozwoju języka rosyjskiego na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci, można odnotować zmiany, obejmujące również formułę *imię – imię odojcowskie*. W okresie przemian, zapoczątkowanych w czasach *pieriestrojki*³ i kontynuowanych w tzw. nowej Rosji, uwidoczniła się tendencja do zawężenia sfer użycia tradycyjnej formy zwracania się *Wy + imię i imię odojcowskie* na rzecz użycia samego imienia, przy czym często w pełnej formie (np. *Дмитрий*, a nie *Дима*). Jest to zauważalna zmiana w rosyjskiej etykiecie językowej – w okresie ZSRR i w pracach wydawanych po przemianach politycznych, ale utrzymanych w konserwatywnej manierze, za formę zwracania się do znajomych, szanowanych i starszych o największej częstotliwości uważano formę *Wy + imię – imię odojcowskie* (np. Formanovskaya 1987: 103; Formanovskaya 2002: 92), zauważając jednocześnie ograniczony zakres użycia formy *Wy + pełne imię* (*paszportowe* – podawane w dowodzie tożsamości i innych dokumentach urzędowych). Natalia Formanovskaja jeszcze w 2002 roku pisała:

Полная паспортная форма имени – Николай – реже применяется как обращение, если имя образует сокращённую⁴ форму. Употребление полной паспортной формы может в этом случае дать дополнительные оттенки либо некоторого недовольства адресанта, либо серьёзности предстоящего разговора (Formanovskaya 2002: 92).

² Jak podaje Anatolij Bałakaj, powołując się na słownik Dala: *характерно для русского просторечия как «средняя степень почёта»* (Balakay 2001: 339).

³ W pracach poświęconych językowi rosyjskiemu na przełomie dwudziestego i dwudziestego pierwszego wieku zwykle przyjmuje się, że początek nowych tendencji w języku jest związany ze zmianami polityczno-społeczno-gospodarczymi zapoczątkowanymi przez Michaiła Gorbaczowa – np. w znanej pracy *Русский язык конца XX столетия (1985–1995)* (Zemskaya 2000) już w tytule zostaje zasygnalizowany rok 1985, przyjmowany za początek *pieriestrojki*.

⁴ Inaczej dzieje się w przypadku takich imion jak *Андрей*, czy *Вера*, gdzie opisana zależność nie zachodzi (por. Krongauz 2009: 112).

Jednak w nowszych pracach wskazuje się na zmianę dwojakiego typu – odejście od użycia imienia odojcowskiego w wielu sytuacjach komunikacyjnych⁵ i rozpowszechnienie się jako formy zwracania się pełnego imienia. Daną tendencję właściwie opisuje Maksim Krongauz:

В тех случаях, где раньше было принято называть собеседника по имени, отчеству, а теперь только по имени, такие краткие имена, как *Маша* или *Володя*, воспринимаются всё-таки как чрезмерно контактные (интимные, фамильярные и т.п.), и вместо них используются *Мария* и *Владимир*, что раньше было недопустимо. Именно так всё чаще представляются и незнакомым людям. Вот и превратилась *Мария Михайловна* в просто *Марию* (Krongauz 2009: 113).

Imię + imię odojcowskie zmienia swój status – z formy obligatoryjnej staje się (z pewnymi wyjątkami, o których dalej) wyznacznikiem szczególnego statusu konkretnej osoby – najczęściej ze względu na zasługi / osiągnięcia, pozycję w danym środowisku, o czym celnie pisał już na początku stulecia Dmitrij Jermołowicz:

На фоне того, что добавление отчества к имени в обращении к старшему становится менее обязательным требованием этики разговора, факт использования отчества теперь нередко выглядит как особое выражение почтительности. Например, начиная с какого-то момента журналисты и любители эстрадной песни вдруг дружно стали именовать певицу Аллу Пугачёву почти исключительно по имени и отчеству – *Алла Борисовна*, что, по-видимому, должно выразить признание ими её особых заслуг в отечественном шоу-бизнесе (Ermolovich 2005: 56).

Wskazana przez Jermołowicza tendencja jest widoczna w komunikacji medialnej (programy talk-show, publicystyczne, rozrywkowe, audycje radiowe, wywiady telewizyjne, radiowe, na kanałach YouTube i w mediach społecznościowych), jednak można wskazać określone środowiska i grupy zawodowe, najczęściej o strukturze zhierarchizowanej, jak szkoła⁶ czy uczelnia wyższa, gdzie w zasadzie forma *imię – imię odojcowskie* jest obligatoryjna (np. zwracanie się

⁵ Tatiana Łarina, pokreślając normatywność zwracania się z użyciem formy *imię – imię odojcowskie* do starszych i mających wyższy status komunikacyjny, zauważa jednak, że: *в последнее время и в русской коммуникативной культуре наблюдается тенденция обращаться к старшим по имени* (Łarina 2008: 373). Trafnie o tym zjawisku pisze Inna Pachomowa: *Сегодня наиболее ошутимое воздействие на русский речевой этикет оказывают европейская и американская этикетные культуры. Проявлением такого рода воздействия является, например, тенденция к сужению сферы использования сочетания имени и отчества. Так, личное имя активно употребляется самостоятельно в официальной «паспортной» форме (особенно это касается дискурсивных практик молодых людей в сфере бизнеса, где есть Елены, Александры, Фёдоры, но нет Лен, Саш, Федей)* (Pakhomova 2012: 63).

⁶ Siergiej Safronow zauważa, że: *в некоторых сферах отчество сохраняется очень устойчиво: например, в разговоре с учителем или с врачом. Даже 22-летняя девушка, которая приходит работать в школу, из Оли или Ольги тут же превращается в Ольгу Андреевну* (Safronov 2021: 92).

przez ucznia do nauczyciela, ale również powoływanie się np. na opinię konkretnego nauczyciela przez jego kolegę w obecności uczniów) oraz oficjalną komunikację polityczną – np. rozmowa prezydenta z ministrem w obecności kamer (na podobnej zasadzie naturalną formą zwrócenia się do premiera, prezydenta czy ministra jest forma *imię – imię odojcowskie*).

1. ASYMETRIA W KOMUNIKACJI

Analizę problemu nierównowagi ról komunikacyjnych przejawiającej się w jednostronnym użyciu formuły *imię – imię odojcowskie* rozpocznę od przykładu historycznego. Znany rosyjski dysydent i pisarz polityczny – Władimir Bukowski w swojej książce *Московский процесс* przytacza taki oto fragment stenogramu rozmowy gen. Wojciecha Jaruzelskiego z Leonidem Breżniewem:

Л.И. БРЕЖНЕВ: Здравствуй, Войцех.

В. ЯРУЗЕЛЬСКИЙ: Здравствуйте, глубокоуважаемый, дорогой Леонид Ильич (...)

Л.И.БРЕЖНЕВ: Желаю тебе доброго здоровья и успеха!

В.ЯРУЗЕЛЬСКИЙ: Большое спасибо Вам, дорогой Леонид Ильич, за приветствие и прежде всего за доверие, которое Вы мне оказали (...) (Bukovskiy 1996: 231)

W całym dłuższym dialogu ma miejsce krańcowa asymetria używanych formuły etykiety językowej: forma *ty + imię* ze strony Breżniewa oraz forma *Wy + imię – imię odojcowskie* z dodatkowymi określeniami nobilitującymi, np. *глубокоуважаемый*⁷ przez Jaruzelskiego.

Analizując fragmenty tego dialogu, należy podkreślić, że nie stanowi on przykładu rozmowy w języku rosyjskim pomiędzy osobą rosyjskojęzyczną a typowym przedstawicielem świata zewnętrznego, gdzie stosowanie imienia odojcowskiego w zasadzie nie było przyjęte⁸, natomiast w relacjach dyplomatycznych, politycznych i gospodarczych z przedstawicielami państw o innym ustroju niż socjalistyczny zalecano formę *господин + nazwisko*⁹, a socjalistycznych – *товарищ*¹⁰.

⁷ Połączenie *дорогой Леонид Ильич* utrwaliło się w języku rosyjskim, uzyskując – moim zdaniem – status frazemu. Wskazuje na to m.in. tytuł filmu dokumentalnego Leonida Mleczina o Breżniewie: *Дорогой Леонид Ильич* (Mlechin 2011).

⁸ Pewnym wyjątkiem byli niektórzy obcokrajowcy związani zawodowo z ZSRR / Rosją, którzy na potrzeby naturalnej komunikacji w środowisku rosyjskojęzycznym nadawali sobie imię odojcowskie. Taki przykład podaje w swoich wspomnieniach znany przekładoznawca – Aleksandr Szwiejcer: (...) *известный американский «кремлевед» Филип Моузли, живший в 1930-е гг. в Советском Союзе и называвший себя по-русски по имени и отчеству (не то Филип Иванович, не то Георгиевич)* (Shveytser 2012: 110).

⁹ W czasach radzieckich Formanowskaja pisała: *Господин Смирнов – сугубо официальное обращение; употребляется в дипломатическом и деловом общении с представителями стран с иной, чем в СССР, социальной системой. Сочетается с Вы-формами общения* (Formanovskaya 1987: 103).

¹⁰ Użycie adresatywu: *товарищ* można zilustrować fragmentem dialogu z 1981 r. opublikowanym przez rosyjskiego historyka Roja Miedwiediewa: *В какой-то момент беседы явно перевозбуждённый*

Przeciwnie do Wojciecha Jaruzelskiego często zwracano się, używając formy *imię – imię odojcowskie*, co potwierdzają dwie poniższe wypowiedzi:

Ключевой фигурой в польском руководстве того времени был генерал Войцех Ярузельский. В Москве его называли просто Войцех Владиславович и считали своим (General 2006).

В Политбюро ЦК Ярузельского считали самым советским зарубежным вождём. Он говорил по-русски едва ли не лучше Брежнева и был единственным лидером в Восточной Европе, к кому обращались на русский лад – Войцех Владиславович. У поляков это не принято, а он и сейчас не против (Vesti 2013).

Drugi cytat pochodzi z programu informacyjnego *Весту* wyemitowanego przez telewizję *Россия 1* w 2013 roku, gdzie w dalszej części sam Jaruzelski mówi po rosyjsku: *уже все генералы, президенты – это прошлое. Войцех Владиславович остаётся* (tamże). Z kolei ze wspomnień Gieorgija Szachnazarowa *С вождями и без Wynika*, że Breżniew, mówiąc o Jaruzelskim używał formy *Войцех Владиславович*:

Я передал слова Горбачёва: Ярузельский был и останется самым незаурядным и близким мне по духу лидером. Войцех Владиславович, как мы, по примеру Брежнева, привыкли его называть, в самых возвышенных выражениях говорит о своем отношении к Михаилу Сергеевичу (Shakhnazarov 2001).

Oceniając omawiany dialog i rozumiejąc, że Breżniew mógł użyć formy *imię – imię odojcowskie*, należy szerzej spojrzeć na ten przykład komunikacji w układzie wertykalnym. Breżniew miał w swoim zwyczaju zwracanie się do otoczenia i do współpracowników na *ty*. W połączeniu z dobrotliwą manierą mówienia mogło to uzupełniać image przywódcy w podeszłym wieku. W tym przypadku należałoby najprawdopodobniej mówić o *ojcowskim ty*, a nie o *chamskim ty*¹¹. Na marginesie warto dodać, że można dokonać próby umownego podziału rosyjskojęzycznych przywódców na zwracających się do otoczenia zwykle na *ty* oraz preferujących zwracanie się na *Wy*. Współcześnie do pierwszej kategorii odniesiemy Aleksandra Łukaszenkę, a do drugiej – Władimira Putina, który przy włączonych kamerach prawie zawsze używa formy *Wy*, w razie potrzeby dodając *imię – imię odojcowskie*.

Устинов вскочил со своего места, перегнулся через стол в сторону Кани и, срываясь на крик, начал грозно вопрошать: «Товарищ Каня, как долго вы еще собираетесь нас обманывать?» (Medvedev 2004: 291).

¹¹ Więcej o terminie *хамское ты*: Kholodovich 1979: 70 i Apresyan 1995: 140.

Przechodząc do współczesnego materiału badawczego, zaczerpniętego z rosyjskich środków masowego przekazu¹², przykład asymetrii w użyciu analizowanej formy można odnaleźć w telewizyjnej debacie wyborczej kandydatów na prezydenta w 2012 roku – Władimira Żyrinowskiego i Michaiła Prochorowa. Prowadzący zwracał się do obydwóch kandydatów oraz anonsował, wymieniał i powoływał się na nich, używając formy Wy + *imię* – *imię odojcowskie* (odpowiednio *Владимир Вольфович* i *Михаил Дмитриевич*) lub nazwisko (o Żyrinowskim). Prochorow również konsekwentnie stosował formę *imię* – *imię odojcowskie* – *Владимир Вольфович*, podczas gdy ten w trakcie debaty czterokrotnie użył samego imienia¹³, np.: *Проверяйте сто раз, ничего нет, Михаил!* (Debaty 2012).

Pominięcie imienia odojcowskiego w oficjalnej debacie jest zapewne elementem świadomej strategii komunikacyjnej, mającej obniżyć status rywala i jego rangę polityczną. Z formalnego punktu widzenia niezależnie od wieku i stażu politycznego obydwaj rywale mają ten sam status – kandydata na urząd prezydenta. Istotne jest również to, że ani prowadzący, ani Prochorow w żaden sposób nie zareagowali na naruszenie etykiety językowej.

Pominięcie imienia odojcowskiego, naruszające status rozmówców, może jednak wywołać reakcję (niekiedy stanowczą czy nawet emocjonalną) i prowadzić do konfliktu. Za przykład niech posłuży rozmowa w programie telewizyjnym *Открытая студия* pisarza i komentatora politycznego, Michaiła Wellera z deputowanym Dumy Państwowej Antonem Bielakowem. Deputowany zostaje powitany przez dziennikarkę w następujący sposób: *Антон Владимирович, добрый вечер!* Odpowiada: – *Здравствуйте, Ника!* (Weller 2013). Zwrócenie się do prowadzącej po imieniu nie wywołuje żadnej reakcji z jej strony (obecnie w mediach rosyjskich jest to najczęstsza forma zwracania się do prowadzącego program, przy czym Weronika Strizak przedstawia się skróconą formą imienia: Nika¹⁴ Strizak), natomiast w trakcie rozmowy Strizak używa kilka razy formy pełnej *imię* – *imię odojcowskie*, jak również tylko imienia (*Антон*), co również nie wywołuje sprzeciwu wówczas czterdziestoletniego Bielakowa. Jednak, gdy w dalszej części programu deputowany próbuje przerwać monolog Wellera, zwracając się do niego: – *Михаил*, ten odpowiada podniesionym głosem: – *Я тебе не Михаил, у меня есть отчество!*. Prowadząca podpowiada: *Иосифович. Михаил Иосифович.*

¹² Bazuję głównie na materiałach video opublikowanych przez telewizję *Россия, Пятый канал* i dostępnych w Internecie oraz na publikatorach stricte internetowych – *Живой звездь*, a także różne rosyjskojęzyczne kanały You Tube. Wybieram przykłady ilustrujące powtarzalne sytuacje komunikacyjne, które odnotowałem wielokrotnie.

¹³ Pojawił się również adresatyw *гражданин Прохоров* (sic!). Jednak jego omówienie wykracza poza ramy niniejszego artykułu.

¹⁴ Więcej o użyciu pełnej formy i form skróconych imion pisze Piotr Czerwiński (Czerwinski 2012: 55–61).

Dalsza wymiana zdań jest równie ciekawa – *Михаил Иосифович, вы меня, конечно, очень разочаровали. – А вы уж меня, Антон Владимирович* (Weller 2013), przy czym imię odojcowskie swojego oponenta Weller wymawia z naciskiem i bardzo wyraźnie, co zapewne jest świadomym naruszeniem ogólnie przyjętej w języku rosyjskim zasady redukcji i skracania tej formuły użytej w funkcji adresatywnej¹⁵. W dalszej części deputowany zwraca się do pisarza *Михаил Иосифович Веллер*, ten podniesionym głosem odpowiada replikami na *ты*. Emocjonalna reakcja Weller jest, jak się wydaje, nie do końca spontaniczna – najprawdopodobniej wynika z przemyślanej strategii komunikacyjnej – uznania, że zwrócenie się po imieniu do starszego wiekiem jest przejawem braku kultury, na który należy reagować. Pisarz dał temu wyraz wcześniej między innymi w emocjonalnym tekście *О русском хамстве*:

Обращение к старшему, незнакомому, заслуженному – по имени, панибратски – из хамства стало «как бы нормой». Отчество для начальника, для босса, для должностного лица. Вот тут и старший младшего отчеством наградит. Ведь – начальник! Ведь – хозяин! (Weller 2005: 64).

W cytowanym fragmencie rosyjski pisarz krótko, chociaż dosadnie i emocjonalnie, charakteryzuje jedną z tendencji obecnych w komunikacji medialnej, która polega na odejściu od użycia formy *imię – imię odojcowskie* ze względu na wiek uczestnika komunikacji na rzecz stosowania kryterium hierarchicznego. W dalszej części jeszcze dosadniej krytykuje taki stan rzeczy i deklaruje sprzeciw wobec łamania reguł tradycyjnej rosyjskiej etykiety językowej:

Элементарно воспитанный человек, желая обратиться к собеседнику по имени и впредь, предложит: «Называют меня просто Сашей. А я вас, в свою очередь, Димой. Идёт?» Причем предложить это может только старший младшему, никак иначе – старшему полагается большая доля уважения, ему и решать. Хам скажет: «Вы позволите, я вас буду называть просто Димой?». А вы меня, значит, по-прежнему Александром Ивановичем. Хрен тебе! Не позволю! Заведи себе холопа и хоть Шариком зови! (Weller 2005: 65).

¹⁵ Tę kwestię wyjaśnia Rozalija Kasatkina: *Точно так же, как в официальном документе нельзя написать компрессированные формы Борисич или Борищ, так и в устной речи, согласно традиции, не может быть рекомендована полная форма Борисович. Так, например, она определённо не рекомендуется при обращении* (Kasatkina 2013: 27). Jeszcze bardziej kategoriyczny sąd wyraża Iosif Stiernin: *Полное, отчётливое, несколько замедленное проговаривание имени и отчества человека при обращении к нему, напротив, может свидетельствовать об избрании отстраненно-официального или повелительно-доминантного регистров общения и лежит за пределами этикета* (Stiernin 1996: 51).

2. NIESTANDARDOWE IMIONA ODOJCOWSKIE

W komunikacji oficjalnej zazwyczaj przełamuje się pewną barierę psychologiczną związaną z użyciem form utworzonych od imion nierosyjskich – i tak w oficjalnej komunikacji politycznej oraz przestrzeni medialnej funkcjonują np. takie formy, jak: *Рамзан Ахматович Кадыров / Рамзан Ахматович*, czy też *Сергей Кужугетович Шойгу / Сергей Кужугетович*. Przykładem potwierdzającym daną tendencję są personalia wspomnianego już Władimira Żyгynowskiego. W różnych programach telewizyjnych typu talk-show oraz debatach wyborczych, prowadzący oraz inni uczestnicy zwracali się zwykle do wymienionego polityka *Владимир Вольфович*. Nie odnotowałem ani jednego przypadku użycia samego imienia. Połączenie *Владимир Вольфович* funkcjonuje w przestrzeni publicznej jako synonim jego nazwiska. Moim zdaniem czynnikiem sprzyjającym utrwaleniu się danego połączenia jest właśnie jego unikalność w przestrzeni politycznej i medialnej Rosji. Takie użycie pozwala jednoznacznie zidentyfikować postać. W przypadku rozpowszechnionych rosyjskich imion i imion odojcowskich bezkontekstowa identyfikacja może być niejednoznaczna – w świadomości Rosjan *Михаил Сергеевич* to przede wszystkim Gorbaczow, ale już w środowisku artystycznym – Michaił Bojarski.

Z drugiej jednak strony w rosyjskiej świadomości językowej widać pewien opór wobec stosowania nierosyjskich imion odojcowskich, co zilustruję przykładem rozmowy youtuberki Dany Szeremietiewej z publicystą i historykiem – Aleksandrem Kołpakidi, który w następujący sposób powołuje się na opinie swojego kolegi: *И тут у нас есть очень интересный автор, Фёдор Раззаков. Фёдор Ибатович Раззаков* (wyraźnie akcentując imię odojcowskie, historyk podnosi zaciśniętą pięść, a prowadząca reaguje śmiechem). Podsumowując swoją wypowiedź, Kołpakidi dodaje: *Я, например, Раззакову очень доверяю, потому, что он человек, действительно, очень грамотный, скрупулёзный, у него аналитический склад ума, и главное, что у него отчество – Ибатович* (ponowny gest pięścią). *С таким отчеством человек врать не будет*. Odpowiedź prowadzącej: *С таким-то отчеством, да* (Provocazii 2023).

Powyższa wypowiedź daje dość szerokie możliwości interpretacyjne odnoszące się do warstwy konotacyjnej, ale faktem jest, że mówca podkreśla niestandardowe imię odojcowskie, powołując się na opinię osoby, do której ma pozytywny stosunek.

3. IMIĘ ODOJCOWSKIE W KOMUNIKACJI Z PRZEDSTAWICIELAMI INNYCH PAŃSTW

W przypadku komunikacji prowadzonej w języku rosyjskim użycie imienia odojcowskiego uzupełnia mechanizm identyfikacyjny *swój – obcy*. W związku z tym dość naturalne jest stosowanie w mediach rosyjskich oraz przez przedstawicieli władz Rosji połączenia *Александр Григорьевич*

w stosunku do prezydenta Łukaszenki, ale zastanawiające było używanie imienia odojcowskiego przez Putina w odniesieniu do prezydenta Ukrainy w latach 2014–2019 – Petra Poroszenki. Przytoczmy przykład zaczerpnięty z oficjalnej bazy wystąpień prezydenta Rosji:

К сожалению, ничего не делается. Как мы знаем, сегодня мы наблюдаем полную блокаду Донбасса. Это касается финансовой сферы (отключена банковская система), это касается выплат социальных пособий и пенсий (ничего не платят). Мы много говорили, в том числе и с Петром Алексеевичем, на этот счёт (Priamaya, 2015).

Wypowiedź Putina ma miejsce rok po aneksji Krymu oraz początku konfliktu zbrojnego w Donbasie i użycie (również w innych wypowiedziach Putina) imienia i imienia odojcowskiego jest, moim zdaniem, sygnałem wysłanym do ówczesnego prezydenta Ukrainy, że traktuje go on jako równorzędnego partnera do dyskusji. Imię odojcowskie nie tylko wyraża szacunek, ale umiejscawia danego polityka wewnątrz określonej przestrzeni kulturowej.

Jak już wcześniej zauważyłem, jeszcze w czasach radzieckich zalecaną formą zwracania się do obcokrajowców było połączenie *господин* + nazwisko, w relacjach oficjalnych obecnie przyjęte jest stosowanie połączenia *господин* + nazwa sprawowanego urzędu / zajmowanego stanowiska, np. *господин президент*, *господин министр* itp., natomiast zwrócenie się z użyciem imienia odojcowskiego, przenosi polityka do sfery kultury rosyjskiej. Współcześnie ta formuła jest używana w relacjach z niektórymi liderami byłych republik ZSRR. W okresie polepszenia się stosunków rosyjsko-ormiańskich premier Armenii został powitany przez prezydenta Rosji w Moskwie w następujący sposób:

Уважаемый Никол Владимирович! Очень рад вас видеть, снова принимать в Москве. Благодарен за то, что вы приняли приглашение, потому что, безусловно, нам есть о чем поговорить и в плане строительства двусторонних отношений, и, разумеется, самые актуальные и самые острые проблемы – это нормализация ситуации и в Нагорном Карабахе, и вокруг него (Strokan 2021).

Użycie imienia odojcowskiego miało zapewne służyć podkreśleniu szacunku dla gościa i stworzeniu sprzyjającej atmosfery dla dalszych rozmów, jednak w czasie konferencji prasowej premier Paszinian wyjaśnił:

«Моего отца зовут Вова. Я понимаю, что в русском языке это связано с именем Владимир, но в Армении это имя довольно распространено, в особенности среди того поколения, из которого мой отец. Поэтому, всё-таки, я думаю, что правильно говорить Никол Воваевич», – сказал Никол Пашинян (Rusarminfo 2019).

W czasach radzieckich, gdy tworzenie imion ojcowskich obejmowało przedstawicieli w zasadzie wszystkich narodów zamieszkujących ZSRR, częstą praktyką była rusyfikacja takich form. Można zatem przypuszczać, że celem Putina nie było urażenie czy poniżenie przedstawiciela Armenii. Inny natomiast charakter miał błąd w imieniu ojcowskim prezydenta Kazachstanu Kasym-Żomarta Tokajewa. Putin przynajmniej dwukrotnie w trakcie spotkań z jego udziałem wymówił niepoprawnie połączenie *imię – imię ojcowskie*. W trakcie Międzynarodowego Forum Gospodarczego w Petersburg 17 czerwca 2022 była to szybko wypowiedziana forma, którą można rozszyfrować jako: *Кемежам Ишемильевич*, podczas gdy właściwe brzmienie połączenia *imię – imię ojcowskie* Tokajewa to *Касым-Жомарт Кемелевич*. Prezydent Kazachstanu zareagował zmianą mimiki – zapewne błąd był dla niego tym boleśniejszy, że jego kariera polityczna zaczynała się w strukturach MSZ ZSRR i zgodnie z panującymi wówczas zwyczajami forma *imię – imię ojcowskie* była używana przez jego współpracowników i podwładnych. Świadome zniekształcenie imienia ojcowskiego na pewno stanowi gest nieprzyjazny, może też oznaczać próbę poniżenia partnera politycznego. Byłbym jednak ostrożny w formułowaniu takiego wniosku w danej sytuacji komunikacyjnej, gdyż w czasie tego samego forum, czytając z kartki, Putin błędu nie popełnił – słychać było wyraźne *Касым-Жомарт Кемелевич* (PMEF-2022). To może wskazywać na obiektywną trudność w zapamiętaniu i poprawnym użyciu niestandardowej formy *imię – imię ojcowskie*, co skutkuje błędami w trakcie spontanicznej wypowiedzi lub rozmowy.

W oficjalnej komunikacji politycznej nie odnotowałem współcześnie przypadków użycia imienia ojcowskiego w odniesieniu do polityków spoza obszaru dawnego Związku Radzieckiego. Natomiast z takimi przykładami można spotkać się w publicystyce i analizie politycznej. Osobą, która niekiedy ucieka się do nazywania na wzór rosyjski przywódców państw zachodnich jest politolog, pisarz i komentator polityczny Stanisław Bielkowski:

– Нужно сделать следующее. Нужно позвонить Бараку Обаме, сказать «Барак Хусейнович, вот я принял такое решение, что для восстановления территориальной целостности Украины (именно так – для восстановления территориальной целостности Украины) я должен ввести войска на территорию Украины. Вы согласны с этим?» В этот момент Барак Хусейнович будет счастлив до безобразия, потому что проблема решится без его участия. Всё. (Plan 2023).

W tym fragmencie widać zastosowanie formy *imię – imię ojcowskie* w funkcji nominatywnej, a następnie adresatywnej (forma zwrócenia się w konstruowanym dialogu). Użycie takiej

formy można uznać za żartobliwy zabieg adaptacji kulturowej – włączenia personaliów amerykańskiego przywódcy do sfery rosyjskiej komunikacji politycznej.

4. INDYWIDUALNA MANIERA LIDERA OPINII

Użycie formy *imię – imię odojcowskie* może być wynikiem indywidualnej manieri mówiącego, czy też obranej przez niego strategii językowej. Za przykład niech posłuży strategia komunikacyjna wspomnianego Stanisława Biełkowskiego. Zwykle początek odbywających się regularnie rozmów prowadzącego program *Персонально ваш* na kanale *Живой звездь* w serwisie YouTube – Siergieja Buntmana (wiek 67 lat) z Biełkowskim (52 lata) ma formę zbliżoną do poniższej:

- Станислав Александрович, добрый день!
- Доброго дня, Сергей Александрович! (Personalno vash 2023a).

Zwracanie się do prowadzącego program z użyciem imienia – imienia odojcowskiego jest obecnie rzadkością. Dominuje forma Wy + imię (por. omawiany przykład komunikacji z udziałem Strizak). Zdarza się przy tym asymetria komunikacyjna – gość / ekspert, w stosunku do którego używa się pełnej formy imię + imię odojcowskie, nie uznaje za konieczne stosowanie analogicznej formy adresatywnej. Dla zilustrowania danego stwierdzenia podam następujący przykład rozmowy Marka Zacharowicza Fejgina z politologiem Andriejem Andriejewiczem Piontkowskim:

- Сегодня у нас в гостях снова Андрей Андреевич Пионтковский¹⁶. Андрей Андреевич, рад Вас видеть!
- Добрый день, Марк! (Piontkovsky 2023).

Stanisław Biełkowski natomiast mimo wyraźnie widocznej tendencji postępuje jednak w zgodzie z tradycyjnymi zasadami rosyjskiej etykiety językowej. Co więcej, używa rozpatrywanej formy zwracania się również w stosunku do osób bardzo młodych. Jeden z przykładów to rozmowa z nim dwudziestopięcioletniej dziennikarki Jelizawiey Anniknej w programie *Персонально ваш*:

- Аникина: – Персонально ваш сегодня Станислав Белковский. Станислав Александрович, здравствуйте!
- Белковский: – Здравствуйтесь, Елизавета Александровна! (Personalno vash 2023).

¹⁶ Politolog Piontkowskij co prawda przebywa w USA od 2016, jednak pozostaje od tego czasu bardzo aktywnym komentatorem rosyjskiej sceny politycznej, udzielającym regularnie wywiadów różnym rosyjskojęzycznym kanałom YouTube.

Można się doszukiwać pewnego odcienia żartobliwości w bardzo oficjalnym stylu wypowiedzi Bielkowskiego, ale podniesienie statusu młodej dziennikarki, moim zdaniem, sprzyja również utrwaleniu się połączenia *imię – imię odojcowskie* w stosunku do samego politologa. Młodej osobie nie będzie wypadało w dalszej części rozmowy, czy nawet – jak sądzę – w trakcie kolejnych wywiadów redukować tej formy do samego imienia (w omawianym już przykładzie Nika Striż po przedstawieniu gościa jako *Antona Władimirowicza* zwróciła się do niego *Anton*, co nie wywołało protestu. Jak już wcześniej wykazywałem, Michaił Weller werbalizuje swoje oczekiwanie użycia tradycyjnej formy zwracania się. Ironicznie-żartobliwa maniera Bielkowskiego może być pod tym względem skuteczniejsza – bez wywoływania konfliktu słownego kształtuje on sytuację komunikacyjną, w której najprawdopodobniej usłyszy formę adresatywną *Станислав Александрович*). Maniera mówcy może się udzielać również prowadzącym inne programy. Dla porównania w programie *Утренний разговор* (prowadzące: Jelizawieta Annikina i Jelizawieta Lazerson) przedstawiają gości z imienia i nazwiska, po czym zwracają się do większości z nich na *Wy*, rozpoczynając rozmowę od formuły powitalnej *Доброе утро!* (w ten sposób unikają użycia imienia lub imienia i imienia odojcowskiego), natomiast dla Bielkowskiego czynią wyjątek¹⁷. Rozmowę otwiera forma: *Здравствуйте, Станислав Александрович!* (*Utrenniy 2023a*) i w dalszej komunikacji regularnie brzmi formuła *Станислав Александрович*. Można wyjaśniać to szczególnym statusem gościa (ostatni ekspert w audycji, *gwóźdź programu*), ale może to być również efekt nadmienionej wyżej strategii komunikacyjnej Bielkowskiego.

Komentując działania różnych polityków, Bielkowski niejednokrotnie wymienia ich, używając formy trójkomponentowej, np. *Сергей Владленович Кириенко; Владимир Саныч Зеленский; Александр Дмитриевич Беглов; Евгений Викторович Пригожин* (*Personalno vash 2023b*), *Дмитрий Анатольевич Медведев, Адам Рамзанович Кадыров* (*Utrenniy 2023b*). W przytoczonych przykładach należy wyróżnić szczególnie trzy. Pierwsze to zastosowanie (w formie skróconej *Саныч*) imienia odojcowskiego urzędującego prezydenta Ukrainy, co obecnie trudno wyobrazić sobie w ustach jakiegokolwiek przedstawiciela władz Rosji. Drugie: *Адам Рамзанович* o piętnastoletnim synu prezydenta Czeczenii, którego nazwisko stało się powszechnie rozpoznawane w Rosji po tym, gdy dokonał nagrywanego i upublicznionego pobicia oskarżonego o znieważenie Koranu Nikity Żurawela, trzecie – *Евгений Викторович* o ówczesnym szefie

¹⁷ Na to, że jest to pewna tendencja w komunikacji medialnej wskazują również obserwacje poczynione przez Natalię Niestierową w zakresie współczesnego rosyjskiego dyskursu radiowego: *Имеют место ситуации «смешанного» типа, когда в представлении гостей учитываются социально-статусный или возрастной факторы (представление «особого» гостя выделяется паузой): «В студии нас уже четверо: ведущие «Главрадио» Сергей Минаев, Анатолий Кузичев, Татьяна Устинова и – Никита Сергеевич Михалков, как и обещано» («Маяк»)* (Nesterova 2015: 91).

rosyjskiej prywatnej organizacji wojskowej *Wagner* – Prigożynie. W drugim i trzecim przypadku komentator polityczny używa analizowanej formy w stosunku do osób, do których ma jednoznacznie negatywny stosunek. Prawdopodobnie ma miejsce strategia *pseudopochwały* (*псевдо-похвалы*), którą Żanna Śladkiewicz definiuje jako: *формальное повышение авторитета объекта и разрушение этого авторитета в контексте* (Śladkevich 2013: 351). Biełkowski stosuje ten rodzaj strategii dość często, pozornie okazując szczególny szacunek postaci, której działania komentuje, poprzez użycie imienia i imienia ojcowskiego lub nawet formy trójkomponentowej. Te spostrzeżenia potwierdza również inny fragment wypowiedzi Biełkowskiego:

Как раз абсолютно логично, что Владимир Владимирович предлагает истинно русскому человеку, каким без сомнений является Дмитрий Анатольевич Медведев, вполне конкретный выбор – умереть на СВО или от водки (Utrenniy 2023b).

5. TRANSFORMACJE IMIENIA ODOJCOWSKIEGO W CELACH PARODYSTYCZNYCH

Od ironicznego stosowania poprawnej formy imienia ojcowskiego odróżnić należy jej transformacje w celach humorystycznych. Z tego typu znanym od dawna w kulturze rosyjskiej zabiegiem komicznego użycia imion ojcowskich można się spotkać na przykład w parodiach publikowanych na kanale *YouTube* przez rosyjskojęzycznego ukraińskiego artystę występującego pod pseudonimem *Юрий Великий*. W jednym z filmików autor kanału wciela się jednocześnie w rolę Putina i ministra obrony Rosji Siergieja Szojgu. W trakcie rozmowy Putin modyfikuje imię ojcowskie Szojgu w zależności od zmieniającej się sytuacji i zachowania swojego podwładnego:

- Здравствуйте, Владимир Владимирович!
- Добрый день, Сергей Чёзвонитович! У вас ко мне что-то важное?

Dalej Szojgu wyjaśnia swoje kłopoty w komunikacji z Prigożynem, zaczynając w pewnym momencie płakać. Wówczas słyszy od Putina: – *Не понял, Сергей Кисломордович, вы что поплыли-то?* Gdy Szojgu nadal nie jest w stanie opanować łez, Putin zmienia ponownie jego imię ojcowskie: *Сергей Вытресоплевич, хватит плакать!* Stan psychiczny rozmówcy nie poprawia się, z jego wypowiedzi wynika, że musi on iść na ustępstwa również wobec Kadyrowa – Putin ucieka się do jeszcze innej modyfikacji: – *Сергей Бесхребетович, я сейчас позвоню Пригожину, решу этот вопрос* (Yuriy Velikiy 2023).

PODSUMOWANIE

W ostatnich dziesięcioleciach w języku rosyjskim odnotowuje się zmiany w użyciu formy *imię – imię odojcowskie*. Zawężenie sfer użycia imienia odojcowskiego nie oznacza jednak zaniku tej formy¹⁸. Funkcjonuje ona nadal w zasadzie obligatoryjnie w niektórych środowiskach i sferach profesjonalnych (np. szkoła, uczelnia, urzędy), w komunikacji oficjalnej z udziałem osób zajmujących urzędy państwowe, natomiast w szeroko rozumianej komunikacji politycznej i medialnej zmienia się stopniowo zakres użycia tej formy – stosuje się ją do osób zajmujących stanowiska kierownicze, osób, które mają szczególny status w określonym środowisku, rozmówców, którzy nalegają na stosowaniu tej formy. Poza tym określone znaczenie mają zwyczaje panujące w konkretnej redakcji, konkretnym programie, a nawet strategia komunikacyjna konkretnego uczestnika komunikacji medialnej. Zastosowanie / pominięcie / deformacja imienia odojcowskiego mogą być elementami strategii komunikacyjnej i wyrażać w zależności od kontekstu użycia szacunek, włączenie do swojej społeczności / grupy, uznanie, ale również ironię czy pozorny szacunek. Wydaje się, że po okresie odchodzenia od powszechnego użycia imienia – imienia odojcowskiego w komunikacji medialnej na rzecz formy Wy z imieniem, bądź imieniem i nazwiskiem, można obserwować odwrót od tej tendencji, przy czym czynnikami sprzyjającymi użyciu imienia-imienia odojcowskiego mogą być: postawa uczestników komunikacji zachęcających, czy wręcz wymuszających stosowanie tej formy oraz polityka redakcyjna konkretnych programów telewizyjnych, radiowych, mediów elektronicznych. W przypadku relacji międzypaństwowych widoczne jest stosowanie imienia-imienia odojcowskiego w stosunku do przedstawicieli byłych republik radzieckich w okresie / okresach dobrych relacji z nimi. Nie jest tu bez znaczenia i czynnik oficjalny – jeśli wśród przyczyn zawężenia stosowania imienia odojcowskiego wymienia się wpływ amerykańskiej politycznej i biznesowej etykiety językowej, to obecna polityka Rosji może sprzyjać dystansowaniu się od Zachodu, podkreśleniu własnej odrębności, czego przejawem może być propagowanie formy Wy + *imię – imię odojcowskie* w komunikacji politycznej i społecznej.

¹⁸ Tego typu obawy wypowiadane są niekiedy wprost: *Нельзя исключать, что отчество будет вытесняться и дальше, и тогда возникнет ситуация примерно как в Болгарии: отчество там при обращении не употребляется, но присутствует в официальных документах (Тодор Христов Живков, а не просто Тодор Живков). Оно даже передаётся латиницей в загранпаспорте, чего не делают в России. От такой ситуации уже один шаг до того, чтобы отменить отчества вообще* (Safronov 2021: 92).

REFERENCES

- Apresyan 1995:** Apresyan, Yuriy. *Selected Works. Vol. 2: An Integrated Description of Language and Systematic Lexicography*. Moscow: Yazyki russkoy kultury, 1995. [In Russian: Апресян, Юрий. *Избранные труды. Т. II: Интегральное описание языка и системная лексикография*. Москва: Языки Русской Культуры, 1995.]
- Balakay 2001:** Balakay, Anatoliy. *Dictionary of Russian Speech Etiquette*. Moscow: AST-PRESS, 2001. [In Russian: Балакай, Анатолий. *Словарь русского речевого этикета*. Москва: АСТ-ПРЕСС, 2001.]
- Bukovskiy 1996:** Bukovskiy, Vladimir. *Judgment in Moscow*. Moscow: Russkaya mysl, 1996. [In Russian: Буковский, Владимир. *Московский процесс. Часть 2*. Москва: Русская мысль, 1996.]
- Czerwinski 2012:** Czerwiński, Piotr. *Forms of Personal Names of Russian Speech Use. Everyday-Neutral Formations and Some of Their Derivatives*. Katowice: University of Silesia Press, 2012. [In Russian: Червинский, Пётр. *Формы личных имен русского речевого употребления. Обиходно-нейтральные образования и некоторые их производные*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012.]
- Debaty 2012:** “Debate Zhirinovskiy – Prokhorov.” Video. <https://yandex.ru/video/preview/18124224240848313812> (published 29.02.2012; accessed: 14.10.2023). [In Russian: „Дебаты Жириновский – Прохоров.“ *Россия 1*. Видео. <https://yandex.ru/video/preview/18124224240848313812> (публ. 29.02.2012; дата обращения: 14.10.2023).]
- Ermolovich 2001:** Ermolovich, Dmitry. *Proper Names at the Intersection of Languages and Cultures*. Moscow: R. Valent, 2001. [In Russian: Ермолович, Дмитрий. *Имена собственные на стыке языков и культур*. Москва: Р. Валент, 2001.]
- Formanovskaya 1987:** Formanovskaya, Natalya. *Russian Speech Etiquette: Linguistic and Methodological Aspects*. 2nd edition, revised and expanded. Moscow: Russkiy yazyk, 1987. [In Russian: Формановская, Наталья. *Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты*. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Русский язык, 1987.]
- Formanovskaya 2002:** Formanovskaya, Natalya. *Speech Communication: Communicative and Pragmatic Approach*. Moscow: Russkiy yazyk, 2002. [In Russian: Формановская, Наталья. *Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход*. Москва: Русский язык, 2002.]
- General 2006:** “General of lesser evil.” *Ezhenedelnyj zhurnal Profil*. <https://profile.ru/archive/general-menshego-zla-116177/> (published 11.12.2006; accessed 15.10.2023). [In Russian: „Генерал «меньшего зла»“. *Еженедельный журнал «Профиль»*. <https://profile.ru/archive/general-menshego-zla-116177/> (публ. 11.12.2006; дата обращения: 14.10.2023).]
- Kasatkina 2013:** Kasatkina, Rozaliya. “Compression Forms of Words in Russian Speech.” In Kalenchuk, M. L. & R. F. Kasatkina, eds. *Russian Phonetics in Development. Phonetic ‘Fathers’ and ‘Children’ of the 21st Century: 22–28*. Moscow: Yazyki slavyanskoj kultury, 2013. [In Russian: Касаткина Р. Ф. „Компрессированные формы слов в русской речи.“ В: Каленчук, М. Л. & Р. Ф. Касаткина, отв. ред. *Русская фонетика в развитии. Фонетические „отцы” и „дети” начала XXI века: 22–28*. Москва: Языки славянской культуры, 2013.]
- Kholodovich 1979:** Kholdovich, Aleksandr. *Problems of Grammar Theory*. Leningrad: Nauka, 1979. [In Russian: Холодович, Александр. *Проблемы грамматической теории*. Ленинград: Наука, 1979.]

- Krongauz 2009:** Krongauz, Maksim. *Russian Language on the Verge of a Nervous Breakdown*. 2nd edition. Moscow: Znak, 2009. [In Russian: Кронгауз, Максим. *Русский язык на грани нервного срыва*. 2-е изд., стер. Москва: Знак, 2009.]
- Larina 2008:** Larina, Tatyana. *The Category of Politeness and Communication Style. Comparison of English and Russian Linguacultural Traditions*. Moscow: Rukopisnye pamiatniki Drevney Rusi, 2008. [In Russian: Ларина, Татьяна. *Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций*. Москва: Рукописные памятники Древней Руси, 2008.]
- Medvedev 2004:** Medvedev, Roy. *Yury Andropov: The Unknown about the Known*. Moscow: Vremya, 2004. [In Russian: Медведев Рой. *Юрий Андропов: неизвестное об известном*. Москва: Время, 2004.]
- Mlechin 2011:** “Dear Leonid Ilyich. A Documentary by Leonid Mlechin.” Video. <https://www.youtube.com/watch?v=LX5Oz-BiVjo> (published 10.11.2011; accessed 15.10.2023). [In Russian: *Дорогой Леонид Ильич. Документальное кино Леонида Млечина*. <https://www.youtube.com/watch?v=LX5Oz-BiVjo> (публ. 10.11.2011; дата обращения: 14.10.2023).]
- Nesterova 2015:** Nesterova, Natalya. *Modern Radio Discourse (Communicative and Pragmatic Aspect)*. Tomsk University Press, 2015. [In Russian: Нестерова, Наталья. *Современный радиодискурс (коммуникативно-прагматический аспект)*. Томск: Издательство Томского университета, 2015.]
- Pakhomova 2012:** Pakhomova, Inna. “New Processes in Russian Speech Etiquette.” *Polilingvialnost i transkulturnye praktyki*, no 3 (2012): 62–67. <https://cyberleninka.ru/article/n/novye-protsessy-v-russkom-rechevom-etikete> (accessed: 14.10.2023). [In Russian: Пахомова, Инна. „Новые процессы в русском речевом этикете.“ *Полилингвильность и транскультурные практики*, no 3 (2012): 62–67.]
- Personalno vash 2023a:** “Personally Yours.” Video. https://www.youtube.com/watch?v=AK-_AcpQBJY (published 17.08.2023; accessed 14.10.2023). [In Russian: „Персонально ваш.“ Видео. https://www.youtube.com/watch?v=AK-_AcpQBJY (публ. 17.08.2023; дата обращения: 14.10.2023).]
- Personalno vash 2023b:** “Personally Yours.” Video. <https://yandex.ru/video/preview/9598549090680110696> (published 20.04.2023; accessed 14.10.2023). [In Russian: „Персонально ваш.“ Видео. <https://yandex.ru/video/preview/9598549090680110696> (публ. 20.04.2023; дата обращения: 14.10.2023).]
- Piontkovsky 2023:** “Piontkovsky & Feygin...” Video. <https://www.youtube.com/watch?v=KLYuD8dioe4> (published 09.10.2023; accessed: 15.10.2023). [In Russian: „Пионтковский & Фейгин...“ Видео. <https://www.youtube.com/watch?v=KLYuD8dioe4> (публ. 09.10.2023; дата обращения: 15.10.2023).]
- Plan 2023:** “Plan of Belkovskiy on Ukraine.” <https://klikunov-nd.livejournal.com/503476.html> (published 21.05.2015; accessed 14.10.2023). [In Russian: „План Белковского по Украине.“ <https://klikunov-nd.livejournal.com/503476.html> (публ. 21.05.2015; дата обращения: 14.10.2023).]
- PMEF-2022:** “SPIEF-2022.” Plenary session. Recording of the broadcast on June 17, 2022. Video. <https://yandex.ru/video/preview/8772090089440467496> (published 18.06.2022; accessed 09.11.2023). [In Russian: „ПМЭФ-2022.“ Пленарное заседание. Запись трансляции 17 июня 2022 года. Видео. <https://yandex.ru/video/preview/8772090089440467496> (публ. 18.06.2022; дата обращения: 09.11.2023).]

- Priamaya 2015:** “Direct Line with Vladimir Putin.” <http://www.kremlin.ru/events/president/news/49261> (published 16.04.2015; accessed 14.10.2023). [In Russian: „Прямая линия с Владимиром Путиным.“ <http://www.kremlin.ru/events/president/news/49261> (публ. 16.04.2015; дата обращения: 14.10.2023).]
- Provocazii 2023:** “PROVOCAZII With Dana Sheremeteva. 17 moments of Yuri Andropov’s betrayal. Episode 4.” Video. <https://www.youtube.com/watch?v=a5YobTDE1oM> (published 02.06.2023; accessed 14.10.2023). [In Russian: „PROVOCAZII с Даной Шереметовой. 17 мгновений предательства Юрия Андропова. 4 серия.“ Видео. <https://www.youtube.com/watch?v=a5YobTDE1oM> (публ. 02.06.2023; дата обращения: 14.10.2023).]
- Rusarminfo 2019:** “Nikol Vovaevich or Vladimirovich: The Prime-Minister of Armenia Explains.” <https://rusarminfo.ru/2019/01/25/nikol-vovaevich-ili-vladimirovich-premer-armenii-razyasnil/> (published 25.01.2019; accessed 14.10.2023). [In Russian: „Никол Воваевич или Владимирович: премьер Армении разъяснил.“ *Rusarminfo*, 25.01.2019.]
- Safronov 2021:** Safronov, Sergey. *The History of Russian Names, Patronimics and Surnames*. Krasnoyarsk: Siberian Federal University, 2021. [In Russian: Сафронов, Сергей. *История русских имен, отчеств и фамилий*. Красноярск: Сибирский федеральный университет, 2021.]
- Shakhnazarov 2001:** Shakhnazarov, Georgiy. *With and without Leaders...* Moscow: VAGRIUO, 2001. [In Russian: Шахназаров, Георгий. *С вожжами и без...* Москва: ВАГРИУО, 2001.]
- Shveytser 2012:** Shveytser, Aleksandr. *Through the Eyes of the Interpreter. From Memories*. Moscow: R. Valent, 2012. [In Russian: Швейцер, Александр. *Глазами переводчика. Из воспоминаний*. Москва: Р. Валент, 2012.]
- Sladkevich 2013:** Sladkevich, Zhanna. *Political Feuilleton in the Light of the Theory of Speech Influence*. Gdansk University Press, 2013. [In Russian: Сладкевич, Жанна. *Политический фельетон в свете теории речевого воздействия*. Гданьск: Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, 2013.]
- Sternin 1996:** Sternin, Yosif. *Russian Speech Etiquette*. Voronezh: VOIPKRO, 1996. [In Russian: Стернин, Иосиф. *Русский речевой этикет*. Воронеж: ВОИПКРО, 1996.]
- Strokan 2021:** Strokan, Sergey. “How Nikol Vovaevich Became Nikol Vladimirovich.” <https://www.kommersant.ru/doc/4762787> (published 08.04.2021; accessed 14.10.2023). [In Russian: Строкань, Сергей. „Как Никол Воваевич стал Николом Владимировичем.“ <https://www.kommersant.ru/doc/4762787> (публ. 08.04.2021; дата обращения: 14.10.2023).]
- Utrenniy 2023a:** “Morning U-turn.” Video. <https://yandex.ru/video/preview/936117942321050021> (published 03.09.2023; accessed 14.10.2023). [In Russian: „Утренний разворот.“ Видео. <https://yandex.ru/video/preview/936117942321050021> (публ. 03.09.2023; дата обращения: 14.10.2023).]
- Utrenniy 2023b:** “Morning U-turn.” Video. <https://www.youtube.com/watch?v=Sq6QmjNTbK8> (published 01.10.2023; accessed 14.10.2023). [In Russian: „Утренний разворот.“ Видео. <https://www.youtube.com/watch?v=Sq6QmjNTbK8> (публ. 01.10.2023; дата обращения: 14.10.2023).]
- Vesti 2013:** “Wojciech Jaruzelski: the Most Soviet Foreign Leader.” Video. <https://smotrim.ru/video/2157993/> (published 05.07.2013; accessed 14.10.2023). [In Russian: „Войцех Ярузельский: самый советский зарубежный вождь.“ Видео. https://smotrim.ru/video/2157993 (публ. 05.07.2013; дата обращения: 14.10.2023).]
- Weller 2005:** Veller, Mikhail. “About Russian Rudeness.” In Veller, Mikhail. *The Great Last Chance*: 62–67. Moscow: AST, 2005. [In Russian: Веллер, Михаил. „О русском хамстве.“ В: Веллер, М. *Великий последний шанс*: 62–67. Москва: АСТ, 2005.]

- Weller 2013:** “Weller And Belyakov. Open Studio.” Video. <https://yandex.ru/video/preview/9647795507241021426> (published 04.01.2013; accessed 14.10.2023). [In Russian: „Веллер и Беляков. Открытая студия.“ Видео. <https://yandex.ru/video/preview/9647795507241021426> (публ. 04.01.2013; дата обращения: 14.10.2023).]
- Yuriy Velikiy 2023:** „PRIGOGIN popped up against SHOIGU and Putin.“ Video. <https://www.youtube.com/watch?v=5vEBQBkvDIM> (published 14.06.2013; accessed 15.10.2023).
- Zemskaya 2000:** Zemskaya, Elena, ed. *The Russian Language of the Late 20th Century (1985–1995)*. Moscow: Languages of Russian culture, 2000. [In Russian: Земская, Елена, ред. *Русский язык конца XX столетия (1985–1995)*. Москва: Языки русский культуры, 2000.]

BOGUMIŁ GASEK, PHD

University of Wrocław

 <https://orcid.org/0000-0002-9213-0181>